

Röszkén innen, oszladozó rózsaszín ködben*

Huszonöt évvel ezelőtt, 1989-ben huszonhat éves voltam, ma kis híján kétszer annyi. Két évvel fiatalabb, mint az idősebbik lányunk most, négy évvel idősebb, mint a fiatalabbik, és nyolc évvel idősebb, mint a fiunk. Huszonhat év – mondhatnám akár: Huszonhatodik év, de az már egy másik történet, igaz abban is, meg ebben is volt halál és szerelem, vagy: szerelem és halál...

1990-ben, az Ünnepi Könyvhét megnyitójának előestéjén irodalmi műsort sugárzott az MTV-1. Megszólaltak költők, a kívülrekedtek és a kívülrekesztettek, s megszólaltatták műveiket: Romániából, Csehszlovákiából, a Szovjetunióból, Angliából, Kanadából, az NSZK-ból, Svédországból – és honnan is nem? Hát, igen, Jugoszláviából. – De minek is szólították volna meg a jugoszláviai magyar irodalmárokat? Hiszen az ottani és akkori irodalom ért-e akár egy fabatkát? Értünk-e mi, három- vagy négyszázezeren akár két percet a negyvenből? Nem tudom. E kérdés fölötti töprengésemet írtam meg a Magyar Naplónak akkor *Röszkén innen, a rózsaszín ködben* címmel. (Magyar Napló, 1990. június 21.)

„De azért csak jó lett volna érezni (akár arra a két percre), hogy nem vagyunk egészen magunkra hagyatva, hogy valami oszlófélben van abból a rózsaszínűre festett, bennünket eltakaró felhőből, ami évtizedek óta rejtett magamögé [minket], egyrészt az itteni (jugoszláviai, vajdasági) értelmiségiek gögje és nemtörődöm Balkán felé fordulása miatt, másrészt az anyaországot (Istenem, van ilyen?) irányító kultúrpolitika dzsentris tékozlása miatt. Eloszlik-e a köd? Akarja-e igazán, úgy *igazán* oszlatni a ködöt bárki is?” – írtam le visszhangtalanul maradt kételyeimet.

Ennek a dolgozatnak azonban nem tárgya az 1990-es év, habár, meggyőződésem szerint,

a történelem, a legújabb kori is, csak egyszer, a Teremtéssel kezdődött el, azóta folyamatosan történik, így a magyarországi rendszerváltozás sem köthető egyetlen pillanathoz, egyetlen történéshez, egy évhez, hanem az is csak része történetünk végtelenül véges folyamának, amely ott csörgedezik, csobog, zúg, vagy éppen csordogál ama mélységesen mély kutat tápláló erekben.

1989 olyan év volt, amikor egy huszonhat éves fiatalember még gondolataiban sem mert megfogalmazni mindent, nemhogy leírni, mert olyan időkét éltek, amikor „Újra kirakatok és koponyák tör[te]k” és a benső szorongás egyre csak erősödött. A szorongás természetes érzés volt, hiszen ekkor döbrent rá: a magyarság helyzete az anyaországon kívül mindenütt kilátástalan. Egy csehszlovákiai tudósításból kiderült: ott is egyre kevesebb a magyar óvoda és iskola, vagyis: őket is a beolvadás veszélye fenyegeti, éppen úgy, mint a jugoszláviai magyarságot. Tetszett neki, hogy a csehszlovákiai magyarok, habár dadogva, riadt tekintettel és hangon, de el merték mondani fájalmukat. A tünetek ugyanazok voltak, mint a Vajdaságban: a szülők szlovák (itt szerb) iskolákba, óvodákba adták a gyerekeiket, mert a magyar több kilométerre van a lakóhelyüktől, a szlovák (a szerb) a közvetlen közelükben. Az emberek (a magyarok) önként mondtak le nemzetadatukról. Önként? – Érdeemes lett volna elgondolkozni rajta, mennyiben vétkesek maguk az emberek, és mennyiben a társadalom, a szocialistának mondott kommunista társadalom, amely mindig is a kisebbségek beolvasztására törekedett.

Ebben az évben a hatodikos kisiskolások színmagyarnak mondható jugoszláviai iskolában március 15-éről még úgy vélekedtek: az a

* Elhangzott Budapesten, 2014. október 17-én a *Magyarok a rendszerváltásban határon innen és túl* című műhelybeszélgetésen, amelyet a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum szervezett.

magyaroknak valamilyen ünnepe. Akkoriban felötlött abban a fiatalemberben a gondolat: vajon mit tett volna a jugoszláv államhatóság, ha valaki március 15-e alkalmából, mint ahogyan azt Csehszlovákiában megtették, Petőfi-szobrot koszorúzott volna? A kósza gondolat gyorsan el is szállt, hiszen Petőfi-szobor sem igen akadt, a Petőfi iskolák és intézmények (főképp mezőgazdasági birtokok, mert ugye, a magyarok akkor is főképp zsellérnek voltak jók) nem a lánglelkű költőről, hanem a gyászos emlékű Petőfi partizán brigádról kapták a nevüket, ahova 1944-ben puskával és kötéllel hajtották a később önkénteseknek hazudott magyarokat, hogy a bolmányi és a kiskőszegi csatatereken aztán a fegyvertelen magyar kényszersorozott katonákat hátulról gyilkolják le a partizánok.

1989-ben március 23-ára esett nagycsütörtök. Hol volt már ekkor az az idő, amikor húsvét misztériumát átélhették, megünnepelhették az emberek – a templom sötétjébe, gyertyafénnyel bevonuló nép összetartó erejét, a pap megnyugtató énekét: Íme Krisztus Világossága, majd: Íme Jézus keresztiének drága, áldott fája, rajta csügg az egész világ váltságdíja...

Ezen a nagycsütörtökön Koszovóban is elfogadták az alkotmánymódosítást, miszerint a tartomány többé nem autonóm tartomány. Ennek hírére az albánok ismét gyülekezni kezdtek, hogy csöndes tiltakozásukkal fejezzék ki nemtetszésüket. Félő volt, hogy a jugoszláv rendőrség középük ló: ők lesznek a húsvéti áldozat, a Bárány, akit föláldoznak. És ők is lettek: a Kossuth rádió tudósításában elhangzott, lövések dördültek el Prishtinában. A helyszínről érkező képes beszámolókat akár ha Palesztinából is érkezhettek volna: az állig fölfegyverzett rendőröket kövekkel dobálják meg a fiatalok, azok, válaszként brutálisan megverik őket. És a szituáció is ugyanaz, csak a helyi sajtó ítéel kétféleképpen: amíg amazt a palesztin nép szabadságharcának mondják (!), addig ezt az albánok ellenforradalmi megmozdulásainak nevezik.

A rigómezei zavargásoknak '89 márciusában legalább 29 halálos áldozata volt. Közülük ketten jugoszláv rendőrök. A többiek? Albánok, akiknek még csak a nevét sem közlik. Terroristák, ellenforradalmárok. Pedig végigjárták a Gandhi-féle erőszakmentes ellenállás minden lépcsőfokát,

a szelíd ellenállást: éhségstrájkot folytattak, napokig hallgatásba burkolózva ültek az utcán, esőben, szélben, szóltanul túrva a karhatalom megaláztatásait, majd ütlegeléseit. És amikor már ez nem ment így tovább, ragadtak követet, majd fegyvert. S ha csak ki nem irtják őket, mindannyiukat, a gyűlölet megmard bennünk és magzatainkban. Ezután robbannak majd a plasztikbombák... Ekkor még vérbe fojtották a zendülést. Vajon zendülés volt-e, vagy népfölkelés? Vajon mit mondanak majd erről húsz, harminc év múlva? Egy biztos: az albánokban akkora volt az elszántság, hogy életüket is készek voltak a szabadságukért adni. Feláldozták magukat a majdani szabadságukért.

A jugoszláviai magyarság egyetlen napilapjában, a Magyar Szóban tudósítást olvashattunk arról, hogy Újvidéken fölgyújtották az egyik albán zöldséges bódéját. Ismeretlen tettesek, ismeretlen indítékkal, szintúgy, mint ahogy korábban egy félig vak albán kisgyerek ép szemét ismeretlen ismeretlen indokkal szúrták ki.

Hősünk, az az egykori huszonhatéves fiatalember, ha csak tehetné, Radnóti naplóját olvasna. Szerette volna megtudni belőle, a költő miért nem ment el, miért nem menekült el hazájából, akkor, amikor már bizton tudhatta: ha marad, életével fizet. Szerette volna megtudni, neki meddig szabad maradnia, s mikortól nem lesz már lehető elkerülni a végzetet...

Nem értette a szegedi Déli Napló Bori-ellenes írását, melyben őfelsége Bori Imrét az Illyés-ellenes, 1983-ban íródott cikke miatt támadta. Noha a bűnök szerinte sem évülnek el, azért jó lett volna, ha odaát egy kicsit jobban odafigyelnek arra, kitől mikor kérjenek számon korábbi vétkeket. Nem olyan idők jártak, amikor könnyelműen herélhettek ki jugoszláviai magyar értelmiségieket, hiszen kiherélték őket az egyre élesebben fújó déli szelek. Ugyanebben a lapban, minden megjegyzés nélkül megjelent a belgrádi hír, miszerint megalakult az Emberi Jogokat Védő Egyesület. Azt már nem tették hozzá, pedig erről maga Végel László, az Egyesület egyik prominens tagja beszélt az Újvidéki Rádióban: céljuk elsősorban a koszovói *nem* albán lakosság megvédése és támogatása. – Emberjogi egyesület, nemzeti fönntartásokkal. Inkább szegény, mintsem dicsőség! A szegény albán gyerekeket eközben to-

vábbra is bebörtönzik, háromtól hat évig terjedő börtönbüntetésre ítélvén őket, „ellenforradalmi” cselekedeteik miatt. Végelék meg védik az emberi jogokat Jugoszláviában...

Április 11., a Költészet Napja, József Attila születésnapja. Vajon igazán megérdemelte-e, hogy ő legyen maga a Költészet? Nem érdemelte volna meg Radnóti sokkal inkább, hogy hozzá kössük a Költészetet? ...Április 11-én még fölfoghatatlan volt Weöres Sándor halála. Ő egyenlő volt a gyermekkorral, a száncsengővel, a fenyves zölderdővel, az újévekkel, és a gyönyörű, békés, fehér karácsonyokkal, amelyek ugyan elmúltak, de míg lesz vers és költemény, Weöres Sándor ott él mindegyikben.

Ekkor már érezni lehetett: Kelet-Európában valami megmozdult. A Panoráma című tévéműsorban egy volt román ügyész szörnyűséges dolgokat mesélt kutyákkal széttépetett gyermek-, asszony- és férfitemekről. A grúzok ki akarnak válni a testvéri ölelésből, aminek 16 halott, közöttük nők és öregek is, lett a következménye. A Times szerint Koszovóban több százra tehető a halottak száma. Némi reményre az adhatott okot a jugoszláviai nemzetiségeknek, közöttük a magyaroknak is, hogy végre elmarasztalóan szóljt Jugoszláviáról az Egyesült Államok és az Európa Parlament. És az sem elhanyagolható vigasz, hogy áprilusra a fecskék is visszatértek.

Mindeközben a szerbiai oktatásügyi bizottságban elkészítik az új oktatási stratégiát, miszerint a nemzeti kisebbségek nyelvén csak akkor nyílhatnak önálló tagozatok, ha oda legkevesebb harminc gyereket íratnak az addigi tizenöt helyett. És hogy a kisebbségi tanulók minél jobban elsajátíthassák az állam nyelvét, a szülők kérésére a gyerekek a tantárgyaknak csak egy részét tanulják az anyanyelvükön, a többit szerbül. Koszovóba a pedagógushiány miatt a Vajdaságból százötven pedagógust kellene az albán iskolákba irányítani. Albán gyerekeket szerbül oktatni, mások mellett a vajdasági magyar pedagógusoknak is. Aki vállalja százhetven százalékos fizetésemelést, illetve száz meg százhetven százalékos, teljes ellátást, utiköltségtérítést. A gyerekek csak az anyanyelvi órákat hallgatnák albánul, az összes többi tantárgyat szerbül tanulnák. S hogy hova lettek a tanáraik? Börtönben, fölfüggesztve, idő előtt nyugdíjazva... Ha

nem lesz elég önkéntes pedagógus a koszovói iskolákba, akkor az Oktatásügyi Minisztérium parancsba is adhatja a kijelölt vajdasági tanároknak a rigómezei tanítást. Az egyik tanfelügyelő egyik legfélelmetesebb mondata így hangzik: „A baj azokkal van, akik úgy is cselekednek, ahogy gondolkodnak!”

Április végén a Magyar Televízióban bemutatják a Dubček-interjút. Ez méginkább kiélezi a viszonyt Magyarország és Csehország között, ugyanis Dubček minden lényeges momentumot elmond: a jogellenes szovjet behatolást, hogy szó sem volt ellenforradalomról, hogy egyszerűen becsapták őket, a szemükbe hazudtak a „testvéri országok”.

Ugyanebben a műsorban, ugyanennek a riporternek, Sugár Andrásnak a beszélgetése Milovan Đilasszal, aki mindenben igazolja Slobodan Miloševićet és tetteit. A nagyszerb napi politika frázisait használja: végre jött egy vezér, aki összefogja a szerbséget, a szerbek a Horvát Szocialista Köztársaságban rosszabbul élnek, mint a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság alatt, nem használhatják a cirill írásmódot, a Vajdaságot főképp szerbek lakják... Milošević egyik fő ideológusa, akit a Vajdasági Íróegyesület tribünjén, Újvidéken, május közepén, az Íróegyesület elnöke, Tolnai Ottó e szavakkal méltat: „Üdvözlöm kell Európa legnagyobb disszidensét... Đilas Magyarországon a legnépszerűbb alkotók sorába tartozik... Đilas 1953-ban leírt gondolatai ma talán aktuálisabbak, mint bármikor. A forradalom ma tulajdonképpen reform, békés haladás előre – írta.” – S írta és mondta Tolnai Ottó a Đilast köszöntő beszédében. A forradalom ma békés haladás előre, reform, demokrácia – akkor, amikor albánok ezreit börtönözik be, csak azért, mert helyet kérnek maguknak a Nap alatt. Forradalom, amikor büntetlenül szúrják ki albán gyerekek szemét, lövik le a cukrászokat, gyűjtják föl egy volt vajdasági ügyész lakásának ajtaját, és írják ki hatalmas betűkkel: Smrt Albancima! – Vagyis: Halál az albánokra! Forradalom, amikor a teljes nemzetiségi beolvasztásra készülnek mind a Vajdaságban, mind Koszovóban. Reform-demokrácia? Amikor a többség szava a döntő mindenben? Reform, amikor a feudális, despotikus viszonyok visszaállítása történik? Demokrácia? Amikor leitatott tömegekkel és tömegeket mani-

pulálnak? Békés haladás? A szegénységbe már majd belefülő népnek államkölcsönt írnak elő, amellyel támogatják Szerbia gazdaságának fejlődését, ami eleinte önkéntes adomány, később erőszakkal behajtott sarc, tized, török adó. Hogy az állam támogatására nyújtott lakossági kölcsön minél sikeresebb legyen, maga Slobodan Milošević látogat el, titkos előkészületek után, Újvidékre és Szabadkára. Szabadkán a Városháza dísztermében beszél. A tévé híradásában csak őt, a Vezért mutatják nagytotálban. Hiszen hogyan is festett volna Árpád vezér, Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, Nagy Lajos, Hunyadi János, Corvin Mátyás, Werbőczy, II. Rákóczi Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc társaságában? Az viszont elképzelhető, jól mutatott volna Mária Terézia és Ferenc Jóska között.

1989. május 6-án még folytatódik a kilenc éve tartó cirkusz: a megemlékezés Josip Broz Tito halálának évfordulójáról. Az iskolákban az első tanórán Titót dicsőítő írásokat kell felolvasni a tanulóknak, majd a 3 óra 5 perckor megszólaló szirénák hangjaira vigyázzba kell állnia tanárnak és diáknak egyaránt. Az utolsó padokban már kuncognak a nebulók, a tanár nem szól rájuk, legalább ez enyhít valamelyest a gyalázaton.

Ugyanekkor hallhatunk arról, hogy Romániában WC-papírt készítenek a református Bibliákból, Csehszlovákia fölháborodik a televízióban sugárzott, magyar nemzeti kisebbséggel foglalkozó riport miatt. Szegény Magyarország, vajon újra magára hagyják, vagy lesz, aki kiáll mellette? Ha a demokratizálódás útjára lép, a környező (keleti) országok egyre nagyobb ellenszenvét váltja ki: NDK, Csehszlovákia, Románia – sztálinizmus, fél-fasizmus, elvakultság. És Bulgária? – Nagy csönd, posvadás. És Jugoszlávia? Melyik is?

A pekingi diákok napok óta éhségsztrájkot folytatnak. A Gandhi-féle szelíd ellenállás megtestesítői ők, mint az albán bányászok, ott, a tárnák mélyén, akik addig nem akarnak feljönni a föld alól, amíg emberszámba nem veszik őket a szülőföldjükön. Értük nyíltan csak a szlovének szólnak, szólhatnak és akarnak is szólni, pedig tettük, önfeláldozásuk ennek a Jugoszláviának az egyik legnagyobb eseménye volt. Fegyelme-

zett sorokban, gumicsizmában, fejükön sisakkal végigvonultak a koszovói utcákon – megindultak az albán proletárok – , elszánt arcok, kicserepedett szájak, ajkak, összeeső emberek. Széldek, mint a vágóhidra terelt állatok, tekintetükben a halál, tekintetek, amelyek már elszámoltak mindennel, és életüket adják az életükért. És a föld alá mennek...

Aztán a hatalom Kínában és Koszovóban is, megmutatván igazi arcát, belelő a békésen tüntető tömegbe. Pekingben több ezer halott. Az embereken tankokkal gázolnak át, el- és meghurcolják a kínai fiatalokat, majd kivégzik őket. Rigómező sem marad el a Mennyei Béke Terétől. A módszer Kínában és Koszovóban ugyanaz.

És egy másik tér: a Hősök tere, június 16. A legfőlegelőbb a fegyelmezett tömeg. Mekkora különbség van százezres tömegek között, pedig alig néhány száz kilométer választja el őket tőrből. Az újvidéki, belgrádi, szabadkai züllött, rézség, baromi csorda és a budapesti, a végsőig fegyelmezett 250 000 ember. Pedig Budapestnek és az ország lakosságának lett volna miért elszámolnia, „revánst venni” az elmúlt harminc, negyven év miatt. A kivégzések, a kínzások, a megaláztatások miatt, de a nemzet bizonyosságot tett szellemi nagykorúságáról és érett, politikai magatartásáról. Sehol egy rendőr, akinek „fölügyelnie” kellett volna a rendet. Ezt elvégezték helyettük a karszalagos civilek, kulturáltan, emberségesen. Még a legfeszültebb pillanatokban is megmaradt a fegyelem. Király Bélát rövid taps köszöntötte, egyetlen-egy hangos szó el nem hangzott, kivéve az eskütételt és a Himnuszt, valamint az egyházi Himnuszt. Sehol egyetlen politikai jellegű fölirat, csak a városnév-táblák és Székelyföld – szívszorongató érzés volt látni azt a csontos, szikár fiatalembert, aki a táblával kezében pár szál virágot helyezett el a ravatal előtt.

...Hány halált hoz még a szocializmus világszerte? És a fájdalmas mozzanatok: amit eddig is tudtunk, csak hangosan kimondani nem lehetett, azt most már azok harsogják öröktől fogva tudott igazságként, akik eddig ellenforradalomról, zűrzavarról beszéltek.

Jugoszláviában a levegő egyre jobban telítődik egy végsőig züllött állam bomlásszagával.

Az Újvidéken megjelenő, egyetlen magyar nyelvű napilap, a Magyar Szó Sinkovics Péter főszerkesztésével becsületesen helytáll és kiáll a magyarság érdekeiért. Persze, nem lehet azt elvárni ettől a nemzetiségiből kisebbségivé lett laptól, hogy úgy írjon, mint a zágrábi Vjesnik, vagy a ljubljanaei Delo. Fontos, hogy naponta megjelenik, hogy magyarul jelenik meg, és becsületes próbál maradni.

Tolnai Ottó, a Vajdasági Íróegyesület elnöke a Kanizsai Írótáborba meghív vagy húsz belgrádi író. Az egyik magyarországi vendégkritikus az Írótábor színpadáról üzeni: Jugoszláviába jön megmelegedni. Purger Tibor, fiatal kommunista pártkader, aki az aktatáskájára a vörös csillagos jugoszláv zászlót ragasztja, az 1983-ban menesztett Sziveri Jánost követő főszerkesztő az Új Symposion élén, elszólja magát: őt valójában Tolnai ajánlotta a főszerkesztői posztra. És még egy kis irodalom: Végel László Balázs Attila íróval a Brankovo kolo című rendezvénysorozat „költői míting”-jén utcára vonul a szerb írókkal és költőkkel, hogy így is támogassák Rigómező nem albán lakosságát.

Szeptember 11-én Magyarország megnyitja nyugati határát a keletnémet menekültek előtt. Szép, humánus és bátor gesztus, némi gazdasági háttérrel: Bush bejelenti, korlátlan ideig folyósítanak hitelt Magyarországnak! Úgy tűnik, Magyarország ezzel véglegesen szembefordul a sztálini hatalmakkal, az NDK-val, Csehszlovákiával és Romániával (Bulgáriával csak azért nem, mert azok a Bércecs Balkánon alusszák Csipkerózsika bajuszos – kis- és nagybajuszos – álmu- kat, messze, nagyon messze a bugyorgó, fortyogó Közép-Európától. S minő véletlen: míg Jelcin az Egyesült Államokban, addig Jegor Ligacsov az NDK-ban tesz látogatást.

A szerb nacionalizmus ismételten fölerősödik: égő vonat a dalmát tengerparton, Titogradban ötvenezren tüntetnek a szlovének alkotmány- módosítása ellen, fegyverért kiáltva, polgárháborút vizionálva. Dobrica Ćosić szájából véres demagógia ömlik. Desanka Maksimović író és költő mitizálja népét és annak vezérét. Ő írja a Milošević-könyv hátoldalának szövegét. Csordás Mihály szabadkai újságíró és az Üzenet című folyóirat főszerkesztője az Újvidéki Rádióban Dositej Obradovićról és Bori Imréről beszél, azaz

a gyökerektől a kortárs alkotó irodalomig vázol- ja föl a vajdasági magyar irodalom ívét! Szabó István magyar rendező elvállalja a belgrádi Film- művészeti Kar vezetését. A kladovói piacon, a Vaskapu mellett, a jugoszláv oldalon szeren- csétlen románok árulják szájalmas portékáikat: bádogedényeket, porcelánbögréket, cipőkrémet, alsónadrágokat, nejlonkombinét. Szájalmas, szerencsétlen emberek; öregasszonyok és fia- talok is. Kopottak, piszkosak, megalázottak. És szaporodnak a jeltelen sírok, a Romániából me- nekülni próbálók sírjai. A vízi erőmű szűrőberen- dezésében gyakran találunk főnnakadt hullákat.

Vicei Károly vajdasági író 1988-ban ismét sztálinista koncepciót perbe fogják, a vádirat szerint nemzetiségi, vallási és jogi gyűlöletet szít- ott, és emiatt két és fél évre ítélik. '89 őszén a vál- tozó világban az addig e tájon szinte ismeretlen fogalom, a petíció siet a védelmére, meg azok, akik aláírják azt. A száz-egynéhány aláíró között nemcsak a vajdasági magyar íróársadalom báb- rakkai vannak ott (meg azok, akik fölismervén a másfelől fúvó szelek hol enyhe fuvallatát, hol meg viharos lökéseit), de ott van a Szerb és a Vajdasági Íróegyesület egyesületileg és tagjai- val is: Matija Bećkovićyal, Vojislav Koštunicával, Dobrica Ćosićyal. Az egyik fiatal, egy huszon- hat éves költő később igen-igen szégyelli magát, hogy aláírta a folyamodványt, mert így azokkal is valamilyen módon kapcsolatba került, akiktől undorodott, akiket megvetett. Vigaszul szolgál- hatna neki: a Viceit támogató nyilatkozatot alá- írta Csoóri Sándor, Cseres Tibor, Csurka István, Mensáros László. De őt sokkal inkább az a népi bölcsesség aggasztja, miszerint aki szarhoz ér, maga is szarossá válik.

Mikulás-ajándékként a Magyar Televízióban sugározzák a Stúdió '89 Vajdaságban fölvelt anyagát. Csupa öntelt a megszólaló: Faragó Árpád, Tolnai Ottó, Szeli István, Bori Imre és Milan Konjović (!), valamint a világhírű (?) zongoramű- vész, Kinka Rita. Egyetlen szerencséje a kö- zösségnek és a közönségnek, hogy a művész- nő nem szólalt meg, ugyanis gyalázatosan beszél az anyanyelvén. Minderre a koronát Deák Fe- renc teszi, aki szerint a magyarok többsége *ide* kötődik, ehhez az országhoz, mert már több mint kétszáz éve *itt* élnek, s rossz néven venné, ő is, meg a vajdasági magyarság is, ha Magyaror-

szág most holmi anyaországot játszana. Deák Ferenc egyébként sem szereti ezt a kifejezést, és a kisebbséget sem, hiszen az megalázó, mi (vajdasági magyarok) pedig igenis nemzetiség vagyunk, az egész világ számára példaértékű jogokkal fölruházva.

December közepére aztán minden más esemény – a dinár denominációja, a kisebbségi oktatási törvénytervezet vitája, a lecsengő Új Symposion-vita, a Jugoszláviai Magyarok Demokratikus Szövetségének megalapítása, Szaharov temetése – eltölpül az erdélyi események mellett. A pekingi nyár után csalfa remény volt, hogy nem fogják újra halomra löni az embereket, nem fogják tankokkal széttaposztatni a békés tüntetőket. És íme: talán fél év sem telt el, és máris ismétlődik minden. Szemtanúk állítják, várandós anyák a hasukra mutatva kiabáltak a rendőröknek: ide löjtek, mert ha felnőnek, úgysis éhen halnak.

Az utóbbi évtizedek Európájában annyi erőszakos halál nem volt sehol sem, mint Milošević és Ceaușescu diktatúrájában. Ilyen tömeges gyilkosság nem történt sehol, mint amit a rigómezei albánokkal és a romániai magyarokkal, németekkel, románokkal tettek.

Szilveszter napjára véget ér a romániai forradalom. Ki gondolta volna még két héttel előtte is, hogy ez lesz a vége? A szenthét alatt állandóan csak a tévét bámulta mindenki, nemcsak a Vajdaságban, hanem talán egész Európában. A televízió testközelbe hozta a polgárháborút, a forradalmat, s minden biztonnal hozzásegítette a forradalmárokat a győzelemhez, mivel a tévéből adták ki az első órákban a tábornokok a parancsokat, a tévéből kérték az adás sugárzói a segítséget, s a tévé volt az, amely milliókat tartott otthon, miközben azok arra vártak, mikor mutatják már be a Conducator kivégzését.

Bebizonyosodott, mennyire megbízhatatlan a

jugoszláv hírügynökség, a Tanjug, nagyon sokszor közölt téves információt. Az egyik legnagyobb tévedése az volt, amikor közölte a hírt, Tőkés Lászlót a börtönben kivégezték. A legmeghatóbb jelenetek egyike a képernyőn: a tiszteletes a szegény, foltos ruhájú emberek gyűrűjében ígét hirdet.

Az igazi karácsony ismételten elmaradt, hiszen mindenre rávetette árnyékát a holttestek sokasága, a kivégzett, lemészárolt gyerekek, a közös sírból kihantolt, meggyalázott, megcsonkított tetemek látványa. „Fiatal legényeket kutyákkal falattak föl a secusok” – mondta Csoóri.

A magyarországi segélyszállítmányok Észak-Bácskán és -Bánságon át jutnak el a legrövidebb úton Romániába. A magyar teherautókon lyukas, megtépázott román zászló.

Az '56-os magyar forradalom is ilyen lehetett, s csak azon bukott meg, hogy az oroszok bevonultak. Ilyen bátor, önfeláldozó, halált-vállaló. És marad az örök kérdés: mi lett volna, ha...? És mi lett volna tizennyolcban, vagy negyvennégyben, ha...?

Huszonhat éves emberünk 1989 szilveszterének délutánján arra gondolt, az évszázad biztosan nem fogja magával vinni a szennyét, megtisztulva lép be a következőbe, az új évezredbe. Mennyire igyekezett ez az év is lerázni magáról az évtizedek mocskát, hogy megtisztultan, vagy legalábbis tisztábban kezdődhessen az utolsó tizede az évezrednek. Magyarország, Lengyelország, Bulgária, a Német Demokratikus Köztársaság, Csehszlovákia, részben a Szovjetunió, s Románia a végén. És még mi maradt? Albánia és Jugoszlávia. Pontosabban: Szerbia és csatlósai.

Próbált hinni egy szebb jövőben, és kérte az Urat, mentse meg őket a vérontástól!